

*I. С. Баландіна,
к. е. н., доцент кафедри туризму і готельного господарства,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

*I. S. Balandina,
PhD in Economics, vice-professor of the Department of Tourism and Hospitality,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv*

METHODICAL APPROACHES TO THE DETERMINATION OF DIRECTIONS OF RESOURCES SAVING

У статті розглянуто формування методичних підходів щодо визначення напрямів ресурсозбереження, відповідно до їх пріоритетності та ефективності. Розглянуто роль системи управління ресурсозбереженням у процесі формування його напрямів. Визначено основні принципи, дотримання яких забезпечує створення ефективної методичної бази управління ресурсозбереженням. Розглянуто сутність заходів ресурсозбереження та їх розподіл за окремими ознаками. Досліджено основні перспективні напрями щодо активізації ресурсозбереження та підвищення ефективності використання ресурсів. Розглянуто підходи формування аналітично-інформаційної бази прийняття рішень щодо ресурсозбереження, фактори що перешкоджають його розвитку та пропозиції щодо їх подолання. Визначено методичний підхід упорядкування і розподілу заходів ресурсозбереження.

The formation of methodological approaches to determining resources saving directions according to their efficiency and effectiveness in this article. The role of resource saving management system in shaping its direction. The basic principles, compliance with which ensures the establishment of an effective methodological base management resources saving. The essence of their actions and resource allocation for individual characteristics. The basic perspective directions to enhance resource conservation and efficient use of resources. Approaches formation of analytical and information base decisions on resource factors that hinder its development and proposals for overcoming them. The methodical approach to ordering and distribution resources saving directions.

Ключові слова: ресурсозбереження, напрями ресурсозбереження, розвиток, методичні підходи, ефективність.

Keywords: resources saving, the directions of resources saving, development, methodical approaches, efficiency.

Постановка проблеми. Ресурсозбереження є одним з головних чинників сталого і ефективного розвитку суб'єктів господарювання. Ресурсозбереження тісно пов'язане практично з усіма сферами господарської діяльності, тому напрями удосконалення та підвищення ефективності ресурсовикористання охоплюють широке коло різноманітних аспектів економічного середовища – від мікрорівня до макrorівня. Але проблема полягає у поточних фінансових та ресурсних обмеженнях, які потрібні для реалізації масштабних програм і проектів. Тому для вітчизняних реалій необхідно визначити найбільш оптимальний комплекс дій і заходів, що дозволить досягти позитивного результату ресурсозбереження залежно від часової перспективи, створити базис для подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці ресурсозбереження присвячена велика кількість досліджень українських і закордонних науковців. Вирішення питань щодо активізації ресурсозбереження та його складових розглядаються в працях В.В. Дзеджули, Н.В. Вітки, Л.Р. Воляк, С.А. Бельтюкова та В.С. Швагіревої, Р.В. Севастьянова, К.Ю. Шерстюкової та ін. Розроблені у працях напрями зростання та розвитку ресурсозбереження передбачають доволі широкий спектр дій: активізацію інноваційної та інвестиційної діяльності підприємств, створення сприятливих ринкових умов, поліпшення організаційної, управлінської, освітньої та виховної роботи, посилення інформаційної складової суспільного розвитку, удосконалення нормативно-правового забезпечення та державної економічної політики, тощо. Проте недостатньо дослідженими залишаються методичні підходи щодо оптимізації та послідовної імплементації заходів ресурсозбереження, у кореляції з очікуваними результатами.

Постановка завдання. Метою даної статті є формування методичних підходів щодо визначення напрямів ресурсозбереження, відповідно до їх пріоритетності та ефективності.

Вклад основного матеріалу. Формування перспективних напрямів ресурсозбереження, як на рівні підприємства, так і на рівні держави повинно здійснюватися виходячи із взаємозв'язку «можливості»-«результат». Н.С. Вітка акцентує увагу на сьогодишніх особливостях процесів ресурсозбереження, які для підприємств мають носити всеохоплюючий характер комплексу заходів, проте повинні створювати максимізацію ефекту за короткий період часу. Такі умови мають забезпечуватись за рахунок системи управління ресурсозбереженням [1, с. 287]. Відповідно, отримання результатів і досягнення ефективності ресурсозбереження, в першу чергу, буде залежати від ефективності управління цим процесом. Дана залежність є цілком закономірною як на мікрорівнях (підприємства), так і на мезо- (територія, регіон), і макrorівнях. Зокрема С.А. Бельтюков та В.С. Швагірева досліджуючи стратегічну значущість енергоефективності для підприємства зазначають, що проведення енергозберігаючої політики передбачає комплексне удосконалення всіх основних функцій управління, що дозволить створити передумови для вирішення завдань раціонального використання та економії енергоресурсів [2, с. 24].

Таким чином, процедура визначення перспективних напрямів ресурсозбереження повинна здійснюватися із дотриманням принципів управління, серед яких слід виділити найбільш актуальні.

1. Принцип системності (принцип єднання), що потребує розгляду ресурсозбереження як системи взаємозалежних структурних елементів, які мають єдиний напрямок розвитку. Дотримання даного принципу обумовлює координацію та інтеграцію процесів ресурсозбереження. Координація означає, що управління ресурсозбереженням повинно здійснюватися за всіма видами господарської діяльності (наприклад визначення впливу економії витрат допоміжного виробництва на кінцевий результат), інтеграція означає втілення ресурсозбереження за всіма функціональними складовими діяльності.

2. Принцип оптимальності, який означає, що весь комплекс заходів з ресурсозбереження має бути найбільш ефективним порівняно із встановленими критеріями: прибуток, рентабельність, питома ресурсо- і енергомісткість, віддача капіталу і праці, конкурентоздатність, рівень соціально-економічного розвитку, питома ефективність на одиницю валового внутрішнього продукту, тощо. При цьому поставлена мета повинна досягатися з мінімальними витратами (принцип мінімізації), або при наявних ресурсних можливостях забезпечуватись одержання найбільшого результату (принцип максимізації).

3. Принцип безперервності, якій передбачає дотримання майбутньої часової перспективи ресурсозбереження, узгодженість заходів ресурсозбереження у часовому інтервалі, а також першочергову реалізацію заходів у відповідності з реально існуючими недоліками та проблемами ресурсоефективності. При цьому має бути забезпечена гнучкість заходів, у разі необхідності зміни умов або коригування процесів ресурсозбереження.

Виходячи з даних принципів, ефективне ресурсовикористання і ресурсозбереження мають реалізовуватись у господарських процесах та бути спрямовані на загальний результат, проте можуть досягатись за рахунок різних груп заходів: правових, освітніх, технічних, організаційних, економічних. При цьому результативність кожного окремого заходу буде залежати від стану і дії чинників внутрішнього і зовнішнього середовища суб'єктів господарювання. Л.Р. Воляк визначає наступні перспективні шляхи щодо розвитку ресурсозбереження [3, с. 117-118]:

- на макрорівні – посилення вимог стандартизації і сертифікації, продукції; підтримка розроблення принципово нової ресурсозберігаючої продукції та створення для цього спеціалізованих компаній; залучення іноземного капіталу та створення спільних підприємств з метою притоку інновацій і ноу-хау ресурсозбереження; підтримка розвитку спеціалізованих компаній з надання консультативних, інжинірингових, освітніх та інших послуг з ресурсозбереження.

- на мікрорівні: сприяння обізнаності населення та підприємств новинками ресурсо- і енергозбереження; розроблення та впровадження у практичну діяльність суб'єктами інфраструктури гнучких фінансових схем; проведення аудиту ресурсо- та енергоспоживання; розширення спектру послуг, що надаються суб'єктами інфраструктури ресурсозбереження (практична допомога при складанні плану ресурсозберігаючих заходів, навчання персоналу підприємств основам ресурсо- та енергоменеджменту, тощо).

Проте упорядкування усіх можливих кроків щодо досягнення поставленої мети ресурсозбереження потребує створення аналітично-інформаційної бази для обґрунтування і прийняття відповідних рішень. Таку аналітично-інформаційну базу мають складати техніко-економічні показники використання ресурсів. К.Ю. Шерстюкова, узагальнюючи особливості ресурсозбереження у сучасних умовах, акцентує увагу на розподілі таких показників за окремими групами [4, с. 142]:

- узагальнюючі показники;
- показники ефективності використання праці;
- показники ефективності використання виробничих фондів;
- показники ефективності використання фінансових коштів.

Застосування таких груп показників дозволить повністю визначити по суб'єкту господарювання ефективність використання ресурсів за екстенсивністю, інтенсивністю, у вартісному і натуральному вимірниках, за видами та місцями виникнення витрат ресурсів. Але слід зауважити, що для підприємств різних видів економічної діяльності вагомість кожної з груп показників (або вагомість конкретних показників) у загальній системі може бути відмінною. Така відмінність визначається як особливостями діяльності підприємства, так і специфікою продукції (робіт, послуг) які є результатом виробництва. Разом з цим, суб'єкти господарювання можуть отримувати й непрямі результати ресурсозбереження, які ускладнено оцінити у вартісних чи натуральних показниках проте вони мають вагомий ефект на господарську діяльність:

- збільшення конкурентоспроможності та гнучкості у господарській діяльності, та відповідно зменшення залежності від ресурсного монополізму;
- зростання авторитету суб'єкта господарювання у ділових колах, позитивний вплив на кредитну історію, забезпечення належного іміджу у суспільстві;
- вивільнення додаткових виробничих резервів і потужностей, за рахунок зростання ефективності використання продуктивних сил та утворення додаткових матеріально-сировинних запасів.

Разом із встановленням орієнтирів для перспективних напрямів ресурсозбереження окремих суб'єктів господарювання (що визначає принцип оптимальності), принципи системності вимагають створення дієвих умов мотивації і стимулювання ресурсозбереження з боку органів державної влади. Р.В. Севастьянов та Я.Ю. Калітіна, досліджуючи перешкоди енергоефективності діяльності підприємств, визначили основні фактори гальмування які мають макроекономічну природу і регулюються на рівні держави. До них належать [5, с. 152-153]:

- несистемність та непослідовність заходів політики енерго- і ресурсоефективності, що створює дестимулюючий ефект;
- незавершеність окремих етапів політики ресурсоефективності, зокрема енергомоніторингу;
- неефективність державного регулювання у сфері утворення тарифів та природних монополій;
- відсутність належної технічної імплементації заходів щодо контролю споживання енергетичних та інших ресурсів.;
- відсутність належного і прозорого діалогу між державою, бізнесом і суспільством, що призводить до викривлення інтересів у ресурсозбереженні;
- низька інформаційна ефективність економічного середовища, що призводить до необґрунтованих та неефективних рішень;
- неналежне фінансування реалізації проектів модернізації та енергоефективних проектів;
- відсутність підтримки щодо диверсифікації інвестиційних джерел, недостатня розробленість механізмів гарантій і відшкодування коштів.

Це також доводить необхідність виваженого формування пріоритетів і напрямів ресурсозбереження для кожного суб'єкту господарювання. У цьому сенсі доцільно скористатися методичними розробками В.В. Дведжули щодо взаємозв'язку та ієрархії цілей ресурсозбереження (енергозбереження) для промислового підприємства [6, с. 27-29]. За даною методикою загальна ієрархія цілей ресурсозбереження містить у собі чотири рівні, де четвертий рівень передбачає дослідження існуючого стану ресурсоспоживання підприємства, розподілу ресурсів за джерелами, видами і споживачами. Це дозволяє оцінити динаміку витрат ресурсів, визначити шляхи диверсифікації джерел ресурсів і запровадити певну сукупність організаційних заходів, спрямованих на зменшення витрат. Третій рівень характеризує технологічно доступний, економічно доцільний, теоретичний і практичний потенціали ресурсозбереження. Зокрема практичний потенціал має враховувати фінансово-економічний стан підприємства, економічну доцільність і технологічну можливість впровадження певних ресурсозберігаючих заходів. Цілі другого рівня – формування економічно обґрунтованих сукупностей пріоритетних заходів з ресурсозбереження, їх повна або часткова реалізація на підприємстві. На думку В.В. Дведжули, на другому рівні на основі економіко-математичного моделювання визначається сукупність найбільш фінансово ефективних пріоритетних заходів. Відповідно цілі першого рівня ставлять на меті заходи ресурсозбереження, де разом із економічним ефектом мають враховуватись екологічні, соціальні, психологічні та інші аспекти.

Висновки. Застосування даного методичного підходу дозволить суб'єктам господарювання формувати оптимальну стратегію ресурсозбереження, як на короткострокову, так і довгострокову перспективу, виходячи із наявного техніко-технологічного, комерційного, фінансового і ресурсного потенціалу. У свою чергу це сприяло б реальному розвитку ринку ресурсозбереження, за рахунок позитивної структуризації кон'юнктури попиту і пропозиції.

Також це дозволило б органам державної влади ефективніше розв'язувати проблеми ресурсозбереження, провадити більш дієву економічну політику, відмовитись від неперспективних проектів і програм та оптимізувати видатки державних коштів.

Література.

1. Вітка Н.С. Процеси ресурсозбереження промислових підприємств в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Н.С. Вітка // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 10 – С. 284-287. Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua>.
2. Бельтюков Є.А. Ефективне енерговикористання – стратегія розвитку підприємства / Є.А. Бельтюков, В.С. Швагірева // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 4 (51). – С. 23-27.
3. Воляк Л.Р. Ресурсозбереження як передумова підвищення конкурентоспроможності підприємства / Л.Р. Воляк // Сталий розвиток економіки. – 2013. – №2(19). – С. 115-119.
4. Шерстюкова К.Ю. Особливості ресурсозбереження в сучасних умовах функціонування підприємств / К.Ю. Шерстюкова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1. Т. 2. – С. 138-142.
5. Севастьянов Р.В. Енергоефективність промислових підприємств України та бар'єри з її впровадження [Електронний ресурс] / Р.В. Севастьянов, Я.Ю. Калітіна // Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_144.pdf.
6. Дведжула В.В. Енергозбереження промислових підприємств: методологія формування, механізм управління: монографія / В.В. Дведжула. – Вінниця: ВНТУ, 2014. – 346 с.

References.

1. Vitka, N.Ye. (2016) "The processes of resource industry in modern conditions", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 10, pp. 284-287, [Online], available at: <http://www.global-national.in.ua>.
2. Beltukov, Ye.A. and Shvahireva, V.S. (2013), "Efficient energy use - enterprise development strategy", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, vol. 4 (51), pp. 23-27.
3. Voliak L.R. Resursozberezhennia yak peredumova pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva / L.R. Voliak // *Stalyi rozvytok ekonomiky*. – 2013. – #2(19). – S. 115-119.
4. Sherstiukova, K.Yu. (2013), "Features resource in modern conditions of functioning of enterprises", *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, vol. 1, no. 2, pp. 138-142.

5. Sevastianov, R.V. and Kalitina, Ya.Yu. "Energy efficiency of industrial enterprises of Ukraine and barriers to its implementation", [Online], available at: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_144.pdf.

6. Dzhedzhula, V.V. (2014), *Enerhozberezhennia promyslovykh pidpriemstv: metodolohiia formuvannia, mekhanizm upravlinnia* [Energy saving industrial enterprises: Methodology of formation, management mechanism], VNTU, Vinnytsia, Ukraine, p. 346.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2016 р.

[\(http://www.poligrafua.net/\)](http://www.poligrafua.net/)

bigmir)net

987 278

[\(http://www.bigmir.net/\)](http://www.bigmir.net/)

Вропу.

ТОВ "ДКС Центр"